

معنای

تفکر چيست؟

مارتین هایدگر

ترجمه‌ی فرهاد سلیمانیان

30BÖÖK

Was heisst Denken?

Martin Heidegger

معنای تفکر چیست؟

مارتین هایدگر

ترجمه: فرهاد سلمانیان

ویرایش: تحریریه‌ی نشر مرکز

خروف چینی، صفحه‌آرایی و نمونه‌خوانی: بخش تولید نشر مرکز

طرح جلد: ابراهیم حقیقی

چاپ اول: ۱۳۸۵، شماره‌ی نشر: ۸۰۳

چاپ هشتم: ۱۳۹۵، ۷۰۰ نسخه، چاپ چهارمی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳-۵-۸۹۵-۱

نشر مرکز: تهران، خیابان دکتر فاطمی، روبه‌روی هتل لاله، خیابان باباطاهر، شماره‌ی ۸

تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۷۰۴۶۲ فاکس: ۸۸۹۶۵۱۶۹

Email: info@nashr-c-markaz.com

همه‌ی حقوق چاپ و نشر این ترجمه برای نشر مرکز محفوظ است.

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، از جمله فتوکپی، الکترونیک، ضبط و ذخیره در سیستم‌های بازیابی و بخش بدون دریافت مجوز کتبی و قبلی از ناشر ممنوع است. این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» قرار دارد.

سرشناسه: هایدگر، مارتین، ۱۸۸۹-۱۹۷۶ م. Heidegger, Martin

عنوان و نام پندساز: معنای تفکر چیست؟ / مارتین هایدگر / ترجمه‌ی فرهاد سلمانیان

مشخصات ظاهری: شش، ۱۱۴ ص.

یادداشت: عنوان اصلی: Was heisst Denken?

موضوع: اندیشه و تفکر

شناسه‌ی افزوده: سلمانیان، فرهاد، ۱۳۵۸ - مترجم

ردیف‌بندی کتابگرد: ۱۳۵۵ م ۴ ۳۳۷۹ / ۵۳۸ B

ردیف‌بندی دیوبنی: ۲۴ / ۱۳۸

شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی: ۷۵۲۴ م ۸۵

30BOOK

فهرست

۲	یادداشت مترجم
۹	معنای تفکر چیست؟
۹۸	درباره‌ی تاریخچه‌ی صوری اثر
۱۰۸	درباره‌ی متن درسگفتار
۱۱۰	ترجمه‌ی شعر هولدرلین: منموزین، ایزدبانوی خاطره

اصالت‌مندی واقعی در کسب این قدرت است که افکار پیشین را دریابیم، و دریافته‌ها را تحمل کنیم و آن‌چه را که در خفا تحمل کرده‌ایم، به بالندگی برسانیم. آنگاه این افکار، خود به انجام می‌رسند که به آن تعلق دارند، به آن چیزی می‌رسند که من آن را «امر آغازین» می‌نامم. آنگاه شور اصیل تفکر و در اصل شور انسان به امر عاری از منفعت پیوسته بیشتر می‌شود... اما در حقیقت هرگام در راه تفکر، تنها تلاشی محسوب می‌شود برای آن‌که انسان را متفکرانه، در یافتن مسیر ذات خویش همیاری کند.

مارتین هایدگر

یادداشت مترجم

۱. مجسمه‌ی پی‌قواره‌ای که از مارتین هایدگر در موزه‌های فکری ایران ساخته شده است، تنها با ترجمه‌ی کامل و دقیق آثار او خواهد شکست. ما افتتاح ساخت این مجسمه را بدون شک مدیون برخی درسگفتارهای احمد فردید و دیگران هستیم. همچنین در سایه‌ی برخی تفسیرهای ایرانی - شرقی رایج از تفکر اوست که ما هر چه بیشتر به ریشه‌ی شکل‌گیری سوءفهم‌های موجود درباره‌ی او پی می‌بریم. این نوع همگون‌نمایی‌های فکری خود را در بعد زبانی با پیشنهاد معادل‌هایی مانند راه‌های گیلی از سوی فردید (به جای راه‌های جنگلی)؛ و در بعد فلسفی با تأویل‌های ضد علمی از تفکر هایدگر نشان می‌دهند و در این میان حتی آثار این فیلسوف هنوز به صور کامل معرفی و به عنوان موضوع بحث طرح نشده‌اند.

۲. حتی اگر میان هایدگر و متفکران شرقی شباهت‌هایی وجود داشته باشد، ما نمی‌توانیم افکار او را با نام شرقی و برای مقاصد خاص و کارکردهایی که ممکن است این نوع همگون‌نمایی‌ها داشته باشند، مصادره کنیم. چنین جریانی درست در نقطه‌ی مقابل جریان دیگری قرار دارد که در فضای گفتمان فعلی به برگزاری بزرگداشت‌های نوشتاری در مجلات و کتاب‌ها برای متفکرانی از این دست مشغول است.

انتشار مجموعه‌ی کامل آثار هایدگر، با چهار مدخل ۱. کتاب‌های منتشر شده ۲. درسگفتارها ۳. رساله‌های منتشر نشده و سخنرانی‌ها ۴. یادداشت‌ها و اشارات پراکنده، پروژه‌ای است که در حال حاضر با نظارت پسر او، هرمان هایدگر در انتشارات ویتنور یو کلوسترمان نیز اجرا می‌شود و هم‌اکنون صد و دومین جلد از این مجموعه نیز منتشر شده است. ترجمه‌ی درسگفتارها و نوشته‌های هایدگر درباره‌ی فیلسوفان مختلف از پارمنیدس، افلاطون و ارسطو گرفته تا کانت، هگل و نیچه می‌تواند به عنوان منابع ثانویه مفیدی برای علاقه‌مندان فلسفه به کار آید.

بخش نخست مجموعه‌ی کامل آثار هایدگر (جلد ۱ تا ۱۶) به جز مجموعه درسگفتارهای دوران دوم ندریس وی در فرایبورگ پس از پایان جنگ، نوشته‌های منتشر شده در دوران حیات وی را در بر می‌گیرد که در فاصله‌ی سال‌های ۱۹۱۰ تا ۱۹۷۶ انتشار یافته‌اند. بخش دوم این آثار (جلد ۱۷ تا ۶۳) به ترتیب زمانی دربرگیرنده‌ی درسگفتارهای منظمی است که وی در فاصله‌ی سال‌های ۱۹۲۳ تا ۱۹۲۸ در ماریورگ و از ۱۹۲۸ تا ۱۹۴۴ طی دوران فعالیت مجدد خود در فرایبورگ ایراد کرده است. بخش سوم این آثار (جلد ۶۴ تا ۸۱) شامل سخنرانی‌ها و رسانه‌های منتشر نشده‌ای است که به دهه‌های مختلف فعالیت فکری هایدگر مربوط می‌شوند. در نهایت بخش چهارم و پایانی این آثار (جلد ۸۲ تا ۱۰۲) شامل یادداشت‌های پراکنده، مجموعه‌ی نامه‌نگاری‌ها، پیش‌نویس‌های مربوط به سمینارهای گوناگون و نوشته‌های جزئی اوست. «دفترچه‌های سیاه»^۱ نام بخشی از نوشته‌های همین بخش پایانی است که هایدگر در آن تجارب و رؤوس تفکر خود را در طول چهار دهه تلاش فلسفی به رشته‌ی تحریر درآورده است.

^۱ Schwarze Hefte

با وجود نظارت مستقیم این فیلسوف بر ترجمه‌ی برخی از آثارش به زبان فرانسه، و علی‌رغم راه‌های سنگلاخی ترجمه‌ی غیرمستقیم آثار او از زبان‌های انگلیسی و... ما باید بیش از هر چیز متوجه ترجمه‌ی مستقیم این آثار از زبان آلمانی باشیم؛ چراکه زبان برای هایدگر - خواه به مثابه‌ی موضوع فلسفه‌ورزی و خواه به عنوان دست‌افزاری برای نشان دادن چیرگی بر این پدیده و بازی‌های هرمنوتیکی و ریشه‌شناختی با الفاظ و عبارات - مسأله‌ای بنیادین بوده است و در ترجمه‌های غیرمستقیم بسیاری از این ضرافت‌ها از بین می‌روند. گذشته از این در مورد فیلسوفی مانند هایدگر نمی‌توان به راحتی به ترجمه‌های دیگر اکتفا کرد، زیرا گاهی این مترجمان تفسیرها و برداشت‌های فردی خود را از جمله‌های بعضاً غامض او ارائه می‌کنند.

یکی از پیش‌شرط‌های مهم ترجمه‌ی آثار هایدگر به فارسی توجه حتمی به نحوه‌ی اشتقاق و ریشه‌یابی بسیاری از واژه‌های به کار رفته از جانب اوست و به تبع آن یافتن استراتژی‌های مناسب ترجمه در مواجهه با هایدگر اجتناب‌ناپذیر است. نبود چنین رویکردی باعث شده است که ما فوضاً در بعضی ترجمه‌ها، در مقابل کلمه‌ی دازاین (Dasein) که گاهی با ترجمه‌ای تفسیری، هستی و وجود انسانی را نمایندگی می‌کند و از مفاهیم بسامدی و پرکارکرد فلسفه‌ی هایدگرست، معادل‌های بسیار گوناگون و گاه حیرت‌انگیزی را نیز شاهد باشیم! اختلاف موجود در معادل‌گزینی‌ها در ترجمه‌ی متون فلسفی و تفاوت‌های سلیقه‌ای باعث چندگونگی زبانی، حتا در مورد یک فیلسوف خاص می‌شود که این مشکل در مورد هایدگر نیز مصداق دارد.

به بحث گذاشتن معادل‌ها با ارائه‌ی واژه‌های متن اصلی که در ترجمه‌ی متن حاضر نیز رعایت شده یکی از اولویت‌های تئوریک است؛ زیرا این کار به شکلی غیرمستقیم به بحث نقد ترجمه و به اشتراک گذاشتن یافته‌های هر مترجم و نهایتاً در بندهمدت - در صورت پذیرفته شدن معادل‌های پیشنهادی - به یکپارچگی

زبانی میان ترجمه‌های مختلف از یک مؤلف و به نوعی بینامتنیت در ترجمه‌های متون فلسفی کمک خواهد کرد. (از طرف دیگر بحث «نقد ترجمه» که در وضع فعلی از قضا یکی از حیاتی‌ترین نیازهاست، از این طریق تقویت می‌شود و کارکرد ثانویه‌ی متون ترجمه شده برای آموزش این فن اهمیت بیشتری می‌یابد.)

عنوان آلمانی کتاب که فعل *heissen* به معنای نام داشتن، نامیدن، و معنی دادن در آن به کار رفته است، برخلاف عنوان درسگفتارهای دیگری چون «متافیزیک چیست؟» و... که در عنوان آن‌ها از فعل *sein* به معنای بودن استفاده شده؛ در فارسی با واژه‌ی معنا همراه شده تا تفاوت ظریفی که میان دو فعل یاد شده در زبان آلمانی وجود دارد، منعکس شود. البته می‌شد به شکل موجزتر گفت تفکر چیست، اما در این حالت آن تفاوت معنایی موجود، با وجود امکان مناسبی که برای ترجمه دارد، منتقل نمی‌شود! در آن صورت هایدگر بدون شک بسیار بهتر از ما می‌دانست که باید از فعل *sein* به معنای بودن استفاده کند و عنوان «تفکر چیست» را برای کتابش انتخاب کند.

۳. توان نمایی هایدگر در ریشه‌شناسی کلمات و بازی طاققت‌فرسای او با واژه‌ها برای بیان مفاهیم بعضاً - در - دسترس، گاهی موانعی در مسیر ترجمه ایجاد می‌کند. دست‌کم در متن حاضر، گزینش رویکردی مناسب برای حیاتی بود؛ چرا که به عنوان مثال در جریان متن شاهد بسامدی شدن و ریشه دواندن ندریجی فعل آلمانی *denken* به معنای اندیشیدن، فکر کردن و تفکر، و مشتقات آن اعم از اسم، صفات تفضیلی و صفات عالی در تمامی نوشته هستیم. گویا هایدگر قصد داشته است، غیبت تفکر را با تکرار پیاپی این کلمه و ترکیب‌ها و مشتقات آن به ما یادآوری کند! کتاب حاضر جزء آثار فلسفی هایدگر متأخر محسوب می‌شود و در واقع نوعی آسیب‌شناسی تفکر، یادآوری ساحت وجودی انسان و کیفیت تفکر در زندگی امروز او در زمانه‌ی «اندیشه‌برانگیز» ماست. در قسمتی از این کتاب، نویسنده مسأله‌ی هستی را در پیوند با متافیزیک خواست

نیچه و با توجه به خاستگاه‌های فلسفی آن در نزد فیلسوفان پیش از سقراط مورد بحث قرار می‌دهد و به ماهیت تفکر اشاره می‌کند. او معتقد است که انسان امروزی بیش از هر چیز به تصور سطحی از امور اکتفا می‌کند و به معنای واقعی کلمه فکر نمی‌کند و البته باید با وجود تفکرگریزی امروز، خود را در راه تفکر قرار دهد. در اثبات این مدعا نیز هایدگر به سخن نیچه در مورد «انسان و اسپین و چشمک زدن او» اشاره می‌کند که به نوعی سرسری گرفتن امور و تصور سطحی از آن‌ها را در خود دارد. از نظر او با استناد به برخی سخنان نیچه می‌توان گفت که آزاده‌ی انسان، خواهان جاودانگی خویش است و این امر در عصر مدرن، خود را در ذات پدیده‌ی تکنیک و بهره‌گیری و گسترش دائمی آن نشان می‌دهد که انسان به واسطه‌ی آن قصد حفظ هر چه بیشتر خود و اعمال نیروی خویش را دارد. البته بدیهی است که پرسش از نفس امر تفکر، علم، تکنیک و همچنین متافیزیک از دغدغه‌های اصلی هایدگر در دوران متأخر تفکرویی و موضوع برخی از درسگفتارهای او بوده است که بعدها به صورت کتاب منتشر شده‌اند. در این کتاب پرسش از ذات تکنیک بار دیگر مطرح می‌شود و این به هیچ وجه نه به معنای نفی، بلکه تلاش برای دریافتن ماهیت تکنیک و نوعی تلاش برای آسیب‌شناسی ساحت وجودی انسان در عصر تکنولوژی است.

شاید بتوان یکی از زمینه‌های ناخودآگاه نقد هایدگر بر تکنولوژی را جنایت‌های حکومت نازی و نوع استفاده‌ی آن و دیگران از این پدیده دانست. هایدگر هیچ‌گاه به طور مستقیم این موضوع را بیان نکرده است، اما شاید بتوان نقد او بر تکنولوژی که یکی از زمینه‌ها و ابزارهای سیطره‌ی ناسیونال - سوسیالیست‌ها در دوران جنگ جهانی دوم بود، نوعی معذرت‌خواهی غیرمستقیم از جانب وی به خاطر پیوستن به نازی‌ها به شمار آورد.

۴. هایدگر با شگردهای زبانی خود در این کتاب نشان می‌دهد به آن دسته از فیلسوفان آلمانی تعلق دارد که رویکرد خاصی به زبان دارند و از ابداعت زبانی و

هایدگر در زمستان سال ۱۹۵۱ که دوباره اجازه‌ی تدریس در دانشگاه فرایبورگ را یافت درس گفتاری در ده جلسه ایراد کرد که در این کتاب آمده است و در ترم تابستانی ۱۹۵۲ نیز آن را تداوم بخشید و تکمیل کرد. او بدین درس گفتارها بسیار علاقه‌مند بود و شیکوه داشت که چرا کم‌تر از دیگر آثارش خوانده شده‌اند. پرسش از معنای تفکر را او با این نکته آغاز می‌کند که «اندیشه‌برانگیزترین امر آن است که ما هنوز فکر نمی‌کنیم.»

از کتاب‌های نشر مرکز

هایدگر و پرسش بنیادین	بابک احمدی
هایدگر و تاریخ هستی	بابک احمدی
هرمنوتیک مدرن	فریدریش نیچه و ... / بابک احمدی، مه‌ران مهاجره محمد نبوی
فلسفه‌ی تکنولوژی	مارتین هایدگر، دُن آیدی و ... / شاپور اعتماد
هانا آرنست و مارتین هایدگر	الزبیتا اتینگر / عباس مخیر
مفهوم زمان و چند اثر دیگر	مارتین هایدگر / علی عبداللهی

